

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Факультет гуманітарних наук
Кафедра літературознавства імені Володимира Моренця

**«Національний колорит в історичному романі XIX ст.
(Вальтер Скотт «Роб Рой», Алессандро Мандзоні «Заручені»,
Пантелеймон Куліш «Чорна рада»)»**

Кваліфікаційна робота з літературознавства
Студентки четвертого року навчання
Агапової Олександри Віталіївни

Науковий керівник –
кандидат педагогічних наук, доцент
Горідько Юлія Леонідівна

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ДОБИ РОМАНТИЗМУ. ВАЛЬТЕРСКОТТІВСЬКА МОДЕЛЬ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ	7
1.1 ВПЛИВ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ВАЛЬТЕРА СКОТТА НА ІНШИХ ПИСЬМЕННИКІВ ЦЬОГО ЖАНРУ	11
РОЗДІЛ II: РОЗКРИТТЯ ШОТЛАНДСЬКОГО КОЛОРИТУ В РОМАНІ ВАЛЬТЕРА СКОТТА «РОБ РОЙ».....	14
2.1 НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕЙЗАЖ У РОМАНІ ВАЛЬТЕРА СКОТТА.....	14
2.2 НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ, ЗВИЧАЇ, ПОБУТ У РОМАНІ ВАЛЬТЕРА СКОТТА.....	17
2.3 ШОТЛАНДСЬКИЙ ХАРАКТЕР У РОМАНІ ВАЛЬТЕРА СКОТТА.....	21
2.4 ЕТНОМОВА У РОМАНІ ВАЛЬТЕРА СКОТТА.....	25
РОЗДІЛ III: ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО КОЛОРИТУ В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ АЛЕССАНДРО МАНДЗОНІ «ЗАРУЧЕНІ».....	28
3.1 НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕЙЗАЖ У РОМАНІ АЛЕССАНДРО МАНДЗОНІ	29
3.2 ІТАЛІЙСЬКІ ТРАДИЦІЇ, ЗВИЧАЇ, ПОБУТ У РОМАНІ АЛЕССАНДРО МАНДЗОНІ.....	31
3.3 ІТАЛІЙСЬКИЙ ХАРАКТЕР У РОМАНІ АЛЕССАНДРО МАНДЗОНІ.....	32

3.4 ОСОБЛИВОСТІ ЕТНОМОВИ У РОМАНІ АЛЕССАНДРО МАНДЗОНІ.....	34
РОЗДІЛ IV: УКРАЇНСЬКИЙ КОЛОРИТ В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША «ЧОРНА РАДА».....	38
4.1 НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕЙЗАЖ У РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША.....	39
4.2 ТРАДИЦІЇ, ЗВИЧАЇ, ПОБУТ У РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША.....	41
4.3 УКРАЇНСЬКИЙ ХАРАКТЕР У РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША.....	43
4.4 СПЕЦИФІКА ЕТНОМОВИ У РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША.....	45
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	52

ВСТУП

Актуальність моєї роботи полягає в дослідженні питання національної ідентичності, що стало досить важливим у світлі останніх подій. Загроза російської агресії проти України посилила потребу українців стверджувати та захищати свою національну ідентичність і література може відіграти певну роль у цьому процесі. Досліджуючи репрезентацію національного колориту в романтичній літературі XIX століття, у моїй роботі ми прагнемо продемонструвати, як література може служити утвердженню та зміцненню національної ідентичності. Сьогодні це дуже важлива тема для кожного українця, адже питання ідентичності стало актуальним в умовах зовнішніх загроз суверенітету України. Такі письменники, як Вальтер Скотт, Алессандро Мандзоні та Пантелеймон Куліш, торкалися питань національної свободи та визволення у своїх творах, їхні ідеї залишаються актуальними для сучасних дискусій про ідентичність і на сьогоднішній день.

Вивчення проблеми: творчості Вальтера Скотта було присвячено чимало праць, у своєму дослідженні я спираюся на таких дослідників як М.Бахтін, О. Попадинець, О. Ніколенко, В. Жирмунский, Д. Пешорд, С. Андрусів, що розкривають модель історичного роману Вальтера Скота як фундатора жанрового різновиду. Під час дослідження творчості Алессандро Мандзоні я використовувала роботи таких авторів як Д. Пешорд, Д.Мадзні, Л. Король, Ю. Сабадаш. Творчість Пантелеймона Куліша була предметом значної кількості досліджень, моя робота базується на внеску таких вчених як Д. Дорошенко, О. Ясь, А. Гуляк, Т. Руденко, Т.Клименко, Д. Чижевський, Н. Петриченко, Б. Нейман, що проаналізували, як суспільно-історичні фактори впливали на сприйняття творчого доробку В. Скотта українським письменством.

Мета роботи – дослідити національний колорит в історичних романах ХІХст. Вальтера Скотта «Роб Рой», Алессандро Мандзоні «Заручені» та Пантелеймона Куліша «Чорна рада».

Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

- з’ясувати стильові домінанти історичного роману доби романтизму;
- розкрити особливості вальтерскоттівської моделі історичного роману;
- дослідити особливості національного колориту в історичному романі шотландського письменника Вальтера Скотта;
- простежити характеристики національного колорит в історичному романі італійського письменника Алессандро Мандзоні;
- з’ясувати основні риси національного колориту в історичному романі українського письменника Пантелеймона Куліша;
- порівняти особливості національного колориту у історичних романах досліджуваних письменників.

Об’єктом дослідження є романи Вальтера Скотта, Алессандро Мандзоні, Пантелеймона Куліша.

Предметом дослідження є особливості національного колориту як втілення національної ідентичності в романах шотландського, італійського та українського авторів.

Матеріалом дослідження постали твори Вальтера Скотта «Роб Рой», Алессандро Мандзоні «Заручені», Пантелеймона Куліша «Чорна рада».

Методи дослідження: аналітичний, описовий, порівняльний.

Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 54 сторінки, обсяг основної частини 42 сторін

РОЗДІЛ І: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ДОБИ РОМАНТИЗМУ. ВАЛЬТЕРСКОТТІВСЬКА МОДЕЛЬ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ

В. Скотт стверджував, що успішний історичний романіст повинен «take his seat on the bench of the historians of his time and country» - «зайняти своє місце на лаві істориків свого часу та країни». [24, 585]

Загальноприйнятою стала думка, яку свого часу висловив Д. Пешорд, щодо історичного роману, що літературний твір може бути історичним романом за декількох умов: по-перше, він має бути романом, по-друге, у ньому повинна бути певна концепція історичного часу, по-третє, історичні події висвітлюються через долі окремих особистостей. [18, 32]

Загалом думок, щодо точного визначення історичного роману багато, так наприклад М. Бахтін визначив декілька ключових рис історичного роману: поєднання історичних подій та приватного життя персонажів, здатність досягти повноти часу, коли минуле стає частиною теперішнього, а не тільки згадкою про нього, а також використання та трансформація попередньої літературної традиції, такої як готичний роман, сімейно-біографічний роман та історична драма. [11, 102]

Першим, кому вдалося знайти зв'язок між подією та історією, був сер Вальтер Скотт, якому приписують створення історичного роману.

В. Жирмунський звертав особливу увагу на роль опису в історичному романі Вальтера Скотта. На його думку, він набуває там великого значення, тому що треба показати «історичне минуле, показати обстановку дій, соціальні стосунки, картину феодального замку, картину своєрідної природи гірської Шотландії, де відбуваються події шотландських романів В. Скотта, і разом із тим людей. «Історичний роман на початку ХІХ ст. увів у літературу пильне художнє відображення соціальної обстановки, фону дії,

що якісно відрізняються від сучасного життя, оскільки в авторів цих історичних романів виникло чуття історичності суспільного життя не тільки до характеру людей, до їхнього світобачення, але й щодо навколишнього світу». [9, 372]

Варто зазначити, що головне в історичному романі – це історичний конфлікт. Цей обов'язковий примус історичної художньої літератури певною мірою розкриває соціальні сили, що стоять за історичними конфліктами, і визначає їхній зміст. Тому в більшості випадків конфлікти в історичних романах є не тільки історичними, а й соціальними, що відображають специфіку класових протиріч і класової боротьби на певному етапі. Конфлікт, який має соціальне значення, в історичному романі найчастіше розвивається і стає початком подій історичного масштабу, визначає їх розвиток великого історичного значення. [11, 104]

Та у великій мірі як літературний напрям, що визначив структуру романів Вальтера Скотта був романтизм. Він вважав, що автор історичних полотен повинен майстерно поєднувати історичну правду з вигадкою, щоб зацікавити читача та дозволити йому співпереживати героям.

У історії світової літератури романтизм відзначається як перший протест проти загальної раціоналізації життя, що привів до глобальних культурних змін, що супроводжували формування людини, яка вперше відкрила свою чутливість як свій незалежний та вільний внутрішній світ.

Т. Руденко у своїй праці «Особистість у художній творчості романтизму. Взаємозв'язок філософії і літератури» відзначає, що «романтизм утверджує особливий спосіб творчого мислення, що характеризується універсальністю та філософічністю. Звісно, романтиків хвилювали певні історичні події та явища, але вони вміли узагальнювати їх так, що ті набували значення для

всього людства і світу загалом. Всезагальність мислення є характерною рисою романтичного світовідчуття і водночас відчуттям причетності кожної окремої людини і всього людства до ходу історичного розвитку». [26, 67]

Характеризуючи особливості англійського романтизму Ніколенко О. слушно зауважує: «В англійському романтизмі поєднались суперечливі риси: увага до старовини і глибоке дослідження сучасності, релігійні вірування і богоборчі мотиви, захоплення таємничим, містичним і водночас звернення до правди життя, до дійсності у всіх її проявах. Герої англійських романтиків замріяні, зосереджені на собі та своїх почуттях, але в них з'являється дещо своєрідне – гостре відчуття незадоволеності буржуазною дійсністю..., усвідомлення всесвітньої туги і потяг до світу волі, мрії, високих ідеалів». [15, 73]

О. Ніколенко розкриває такі характеристики вальтерскоттівського роману: «Насамперед він побудований на історичному сюжеті й відтворює в художній формі події та героїв певної епохи. В історичному романі правда історична поєднується з художньою, історичний факт – із художнім вимислом, справжні історичні особи – з особами вигаданими, вимисел уміщено у межі зображуваної епохи». [16; 22]

Також вона пропонує схему, що допомагає розкрити особливості історичних романів В. Скотта:

У чому виявляється	Розкриття своєрідності
--------------------	------------------------

Сюжет	Поєднання історичних фактів із художнім вимислом. Широка панорама життя минулих віків. Показ історії через долі окремих людей.
Герої	Історичні особи і вигадані персонажі. Представники різних соціальних класів, вищих і нижчих верств суспільства. Поділ на позитивних і негативних героїв відсутній.
Конфлікти	Історичні конфлікти поєднуються з соціальними, національними, моральними.
Історичний підхід	Відображення ходу історичного процесу. Зумовленість подій і характерів соціально – історичними чинниками. Історія відбивається в динаміці.
Авторська позиція	Автор об'єктивно відображає хід подій, але висловлює свої думки через дещо ідеалізовані персонажі (поєднання реалізму та романтизму).
Мова	

	Стиль наближений до епохи, але мова сучасна, хоча і без «зворотів новітнього походження» (В. Скотт)
--	---

[16; 22]

Цю схему можна використати для адаптації історичного роману в залежності від місцевих реалій, де він може набувати нових рис і зазнавати модифікацій у залежності від природи, історії, менталітету та політичної ситуації країни. Це дозволило історичному роману розвиватись та набувати нових рис відповідно до нової реальності. [7, 496]

Вальтер Скотт розширив межі роману, охопивши широкий спектр типів, станів, класів та подій, що раніше не зустрічалися в історичному жанрі. Це спричинило створення філософії історії, яка відзначала єдність історичного процесу й зв'язок між приватними і загальними інтересами людства. Через поєднання життя простих людей зі складними подіями, його твори стали надзвичайно цікавими й важливими. У творах Скотта, ймовірно, вперше у європейській літературі народні персонажі з'явилися як колектив, не як окремі видатні особистості.

Також В. Скотт успішно поєднав історичну правду з художнім вимислом, оскільки він вважав, що найголовніші людські пристрасті та їх джерела є спільними для різних епох, станів та країн. Хоча соціальний контекст може впливати на думки, уявлення та дії людей, проте їх почуття та пристрасті залишаються схожими між різними історичними періодами та соціальними класами. Тому, коли автор створює роман, він може використовувати матеріал як зі свого часу, так і з інших епох, оскільки ці матеріали можуть бути так само відповідними для сучасності, як і для минулого.

У центрі уваги Скотта був вплив на людину його безпосереднього оточення і віддаленого минулого. За словами англійського дослідника Дайчеса, романи Скотта пронизані почуттям взаємозалежності людських життів та їх складних переплетень. Скотт бачив людину як точку перехресних взаємодій, що залежали не від власної волі. Її слова, вчинки, упередження та жести відображали її національність, релігію та традиції, які визначили її як особу. [6, 5]

Часто творчість Вальтера Скота описують таким реченням: «його розвиток думки йшов від ландшафту до історії, а від історії краю – до історії народної та любові до вітчизни».

Історичні романи Вальтера Скотта почали поширюватися в багатьох країнах світу з 1816 року завдяки французьким перекладачам. Більшість визначних романтичних письменників XIX століття намагалися створити принаймні один історичний роман, відповідний цьому зразку. Представники різних країн Європи, які працювали у цьому жанрі, використовували Вальтера Скотта як основу для своїх історичних романів, але додавали до них свої національні та авторські особливості.

1.1 ВПЛИВ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ВАЛЬТЕРА СКОТТА НА ІНШИХ ПИСЬМЕННИКІВ ЦЬОГО ЖАНРУ

Жанрова еволюція історичного роману має багато причин, однією з яких є його природна здатність відображати зміни, що постійно відбуваються в суспільстві. Це дозволяє історичній прозі отримувати нові характеристики та формувати елементи жанрової структури. [11, 102]

Як зазначала С.Андрусів: «тенденція розвитку історичного роману відображала зростання усвідомленості про історію серед народу, прогрес наукових підходів до розуміння його минулого та розвиток історичної романістики на основі реалізму в сфері літератури». [3, 15]

Вальтер Скотт відкрив для письменників можливість використовувати в своїх творах локальні колорити, національні особливості, звичаї та традиції народів. Такі елементи стали складовою частиною історичних романів, що робило їх більш детальними та реалістичними.

Літературно-мистецька спадщина В. Скотта свого часу помітно вплинула на становлення та культивування важливих ідейно-естетичних явищ у слов'янському культурно-духовному світі, в тому числі й в Україні.

Оксана Попадинець у своїй порівняльній літературознавчій роботі зазначає, що активне усвідомлення спадщини митця в Україні розвинулося приблизно на п'ятдесят років пізніше, ніж у країнах Європи. Це можна пояснити розвитком літератури першої половини XIX ст. В Україні, як і в усій російській імперії, він підлягав суворій миколаївській цензурі, що унеможливлювало отримання прав на видання українською мовою. Ще одним чинником, який привернув широку увагу до творчості Вальтера Скотта, є інформаційна ізоляція України від демократії (особливо ізоляція української літератури радянських часів від більшості процесів у світовому мистецтві та культурі), а також необхідність прориву цієї інформаційної ізоляції. Ідеологічні впливи особливо позначилися на таких формах рецепції, як критичне засвоєння та переклад, у результаті чого мистецька спадщина британських авторів затримувалася в представленні українському читачеві. [19, 215].

Та все ж Вальтер Скотт знайшов не одного наступника, який розвинув і перевершив його тенденції в глибоко оригінальному творі. Одним з таких письменників був Алессандро Мандзоні. Велич Мандзоні визнав сам Скотт. Коли Мандзоні сказав йому, що він був його учнем у Мілані, Скотт відповів, що «Заручені» — його найкращий твір.

Головною темою Мандзоні є не конкретна криза національної історії, як у Вальтера Скотта, а ситуація перманентної кризи в житті італійського народу внаслідок розколу країни та її феодально-реакційного характеру. Мандзоні описує лише окремих епізодів із життя італійського народу, а саме кохання, розлуку й повернення юнака й дівчини з селянського стану. Це загальною трагедією італійського народу в ситуації гноблення та національної роздробленості.

Так само й на Пантелеймона Куліша справила чи мале враження творчість Вальтера Скотта. О.Грушевський, у статті «сторичні студії П.О.Куліша», пише: «Як Вальтера Скотта і його читачів, так і Куліша чарувало і приваблювало те багатство життя, різноманітність його, яскраві риси, яких не має життя сучасне. Минуле як раз багате тим, чого немає зараз». Отже, на думку дослідника, Вальтер Скотт цікавив Куліша не сам собою, а тим, що він змальовував яскраву добу. [6, 133]

РОЗДІЛ II: РОЗКРИТТЯ ШОТЛАНДСЬКОГО КОЛОРИТУ В РОМАНІ ВАЛЬТЕРА СКОТТА «РОБ РОЙ»

Події «Роб Роя» відбуваються в 1715 році, всього через вісім років після об'єднання Шотландії та Англії, яке об'єднало дві країни в одне королівство. У політичному, культурному та соціальному плані ситуація нестабільна: династична зміна тільки почалася, але династія Стюартів, яка втратила трон, усе ще має багато прихильників, особливо католиків у північній Англії та Шотландії; феодали скаржаться, розорені горяни бунтують. Королю Георгу I загрожували заворушення та заколот; національні чвари розділили країну; у цій країні співіснували несумісні порядки та класи, які зустрілися на цьому перехресті історії, викликавши остаточний конфлікт. Різні культури, способи мислення, системи цінностей не злилися в якусь національну надєдність – вони ізольовані і часто не знають одне одного.

2.1 НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕЙЗАЖ У РОМАНІ ВАЛЬТЕРА СКОТТА

Манера опису Вальтера Скотта в «Роб Рої» полягає у переплетенні різних елементів оповіді, включаючи опис природи та характеристики людей, що живуть у цій місцевості. Скотт часто використовує природний ландшафт як спосіб відображення внутрішніх думок і почуттів персонажів або як метафору подій, що відбуваються в історії.

Наприклад, коли він описує суворий, гірський ландшафт нагір'я, він часто асоціює його з лютою незалежністю та впертістю людей, які там живуть. Подібним чином, коли він описує спокійні, мирні пейзажі Низин, він часто асоціює їх із більш цивілізованими та культурними аспектами суспільства.

В. Скотт описує природу не просто декоративно, а скоріше покращує загальний наратив і поглиблює наше розуміння героїв і подій в історії:

«A sharp frost-wind, which made itself heard and felt from time to time, removed the clouds of mist which might otherwise have slumbered till morning on the valley; and, though it could not totally disperse the clouds of vapour, yet threw them in confused and changeful masses, now hovering round the heads of the mountains, now filling, as with a dense and voluminous stream of smoke, the various deep gullies where masses of the composite rock, or breccia, tumbling in fragments from the cliffs, have rushed to the valley, leaving each behind its course a rent and torn ravine resembling a deserted water-course. [...] Despite the uncertainty of my situation, a view so romantic, joined to the active and inspiring influence of the frosty atmosphere, elevated my spirits while it braced my nerves. I felt an inclination to cast care away, and bid defiance to danger, and involuntarily whistled, by way of cadence to my steps, which my feeling of the cold led me to accelerate, and I felt the pulse of existence beat prouder and higher in proportion as I felt confidence in my own strength, courage, and resources.»

[25]

«Різкий морозний вітер, який час від часу давався чути й відчувати, розганяв хмари туману, які інакше могли б спати до ранку в долині; і, хоча він не міг повністю розсіяти хмари пари, все ж кидав їх у плутані та мінливі маси, то витаючи навколо вершин гір, то заповнюючи, наче щільним і об'ємним потоком диму, різні глибокі ущелини, де маси складної скелі або брекчії, що падають уламками зі скель, кинулися в долину, залишаючи кожен за собою розривну й розірвану ущелину, схожу на безлюдний водотік. Місяць, який був тепер високо й мерехтів з усією жвавистю морозної атмосфери, посріблив звивистість річки, вершини та урвища, які залишав видимими туман, а його промені, здавалося, були поглинені ворсистю білизною туман, де він лежав густий і згущений; і надавав більш світлим і пароподібним цяткам, які були помітні в інших місцях, щось на зразок плівкової прозорості, схожої на найлегшу вуаль зі

срібної смуги. [...] Незважаючи на невизначеність моєї ситуації, такий романтичний краєвид у поєднанні з активним і надихаючим впливом морозної атмосфери підняв мій настрій і зміцнив мої нерви. Я відчув бажання відкинути турботу, кинути виклик небезпеці, і мимоволі присвистів у такт моїх кроків, які моє відчуття холоду спонукало мене прискорити, і я відчув, як пульс існування б'ється горішніше й вище. пропорції, коли я відчував впевненість у власній силі, мужності та ресурсах. (тут і далі мій авторський переклад Агапова О.)

Для Вальтера Скотта особливо важливою була боротьба з національними упередженнями англійців, які часто вважали свого північного сусіда «кровожерливим під час війни, підступним під час миру, егоїстичним, скупим і хитрим у життєвих справах та такого, що має дуже мало достоїнств». Національний характер має багато форм: героїчний (Роб Рой і його дружина Олена МакГрегор), ніжний (Ніколь Джарві) і весело-саркастичний (Ендрю Фей). Згідно з Вальтером Скоттом, нація породжує не один тип, а багато типів, кожен з яких, щоправда, історично та соціально обумовлений, але лише до певної межі, оскільки одні й ті ж пристрасті властиві людям на всіх щаблях суспільства.

В. Скотту вдалося з великою майстерністю відтворити образи історичних постатей таким чином, що передає всю атмосферу епохи. Він досягає цього шляхом детального і реалістичного опису побуту, костюмів та поведінки героїв, яка відображає їхнє соціальне становище та світогляд, характерний для даної епохи:

«Ye judge him hardly, puir chield; and the truth is, that ye ken naething about our hill country, or Hielands, as we ca' them. They are clean anither set frae the like o' huz;—there's nae bailie-courts amang them—nae magistrates that dinna

bear the sword in vain, like the worthy deacon that's awa', and, I may say't, like mysell and other present magistrates in this city—But it's just the laird's command, and the loon maun loup; and the never another law hae they but the length o' their dirks—the broadsword's pursuer, or plaintiff, as you Englishers ca' it, and the target is defender; the stoutest head bears langest out;—and there's a Hieland plea for ye.» [25]

«Ви занадто суворо його судите, бідний хлопче, і правда в тому, що ви нічого не знаєте про нашу гірську країну, або Гайленди, як ми їх називаємо. Вони зовсім інші, ніж ми; там немає судів байлів, немає магістратів, які марно не носять меча, як цей гідний диякон, що пішов з життя, і, можна сказати, як і я та інші магістри в цьому місті. Але це просто наказ пана, і хлопець повинен підпорядкуватися. А закону там немає, окрім довжини їхніх кинджалів - широкий меч є позивачем, чи позивачкою, як ви, англійці, кажете, а таргет - захисником; найсильніша голова збереже свою шию. Так от, це Хайлендський спір для вас».

2.2 НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ, ЗВИЧАЇ, ПОБУТ У РОМАНІ ВАЛЬТЕРА СКОТТА

Роман зображує кланову систему, яка була помітною рисою шотландського суспільства того часу. Зображення кланової системи в романі Роб Рой підкреслює важливість спадщини, стійкості та колективної сили, які можна знайти в межах згуртованої спільноти. Це є прикладом глибоко вкоріненої гордості та рішучості кланів високогір'я зберегти свою культурну спадщину та зберегти почуття приналежності та ідентичності навіть у складні часи:

«Their history was that of several others of the original Highland clans, who were suppressed by more powerful neighbours, and either extirpated, or forced to secure themselves by renouncing their own family appellation, and assuming that of the conquerors. The peculiarity in the story of the MacGregors, is their retaining, with such tenacity, their separate existence and union as a clan under circumstances of the utmost urgency.» [25]

«Їхня історія була схожою на історію кількох інших гірських кланів, які були придушені сильнішими сусідами та або винищені, або були змушені захищатися, відмовившись від власної родинної назви та прийнявши назву завойовників. Особливістю історії МакГрегорів є те, що вони з такою наполегливістю зберігають своє самобутнє існування та об'єднання як клан в умовах надзвичайної загрози».

Персонажі роману розмовляють гельською, традиційною мовою, що допомагає створити автентичне зображення Шотландського нагір'я. Ця мова була важливою частиною культури Хайленду, і нею розмовляло багато людей у регіоні, підкреслюючи культурне багатство та самобутність горців, демонструючи їхній глибокий зв'язок із корінням своїх предків та унікальним способом життя.

Чесць і репутація високо цінувалися в шотландському суспільстві, і показано, що герої роману готові йти на все, щоб захистити свою честь і репутацію:

«I have heard from aged persons who had been engaged in such affrays, that the Highlanders used remarkably fair play, never using the point of the sword, far less their pistols or daggers; so that

With many a stiff thwack and many a bang,

Hard crabtree and cold iron rang.» [25]

«Я чув від людей похилого віку, які брали участь у подібних конфліктах, що горяни вели дивовижну чесну гру, ніколи не користуючись вістрям меча, а тим більше пістолетами чи кинджалами; так що

*З багатьма жорсткими ударами та багатьма ударами,
Задзвеніло тверде крабове дерево й холодне залізо».*

Залицяння: існує одна балада Бонні Беббі Лівінгстон, у якій дівчина з низовини, виходить пасти корів, де зустрічає Гленліона, горця. Гленліон закохується в неї і викрадає її. Ця традиція відноситься до особливого підходу до залицяння, коли горянин, зацікавлений у дівчині з низовини, вдавався до сміливих і напористих манер. Наступні рядки балади описують дії Гленліона після викрадення. Він знімає з неї атласне пальто, але залишає шовкову сукню. Потім він загортає її у свій плед із шотландки, оточуючи її складками.

«One example is found in Mr. Robert Jamieson's Popular Scottish Songs:—

*Bonny Babby Livingstone
Gaed out to see the kye,
And she has met with Glenlyon,
Who has stolen her away.*

*He took free her her sattin coat,
But an her silken gown,
Syne roud her in his tartan plaid,
And happd her round and roun'!..» [25]*

Ця традиція відображає історичну практику, коли горяни, відомі своєю хоробрістю та наполегливістю, переслідували романтичні інтереси прямо

та інтенсивно. Зображення забирання дівчини та одягання її в горянський одяг передає відчуття романтики, пригод і змішування різних культур.

Також варто зазначити, що у романі «Роб Рой» пісні відіграють важливу роль у відображенні духу та сутності шотландської культури. Вони служать засобом вираження емоцій, переказу історичних подій, збереження традицій та історій горян. Пісні — це не просто розвага, вони містять глибокий сенс і служать потужним засобом спілкування та зв'язку в рамках оповіді.

Роман описує типи їжі та напоїв, які були поширені в Шотландії того часу, включаючи кашу, вівсяні коржі, віскі та ель.

У романі «Роб Рой» церква та релігія відіграють значну роль як у житті героїв, так і в ширшому соціальному та культурному контексті Шотландського нагір'я.

Релігія, має велике значення для героїв роману. Віра глибоко вкорінена в шотландській ідентичності, а її принципи та практики формують моральний компас і поведінку горян. Церква є центральною інституцією в їхньому житті, надаючи керівництво, відчуття спільності та місце для поклоніння та роздумів.

Церква є опорою стабільності та порядку у світі, який часто характеризується беззаконням і конфліктами. Він пропонує моральну основу та почуття праведності, яких дотримуються багато персонажів. Вчення церкви впливають на їхні рішення, дії та судження, надаючи їм моральний компас у долатті викликів, з якими вони стикаються.

2.3 ШОТЛАНДСЬКИЙ ХАРАКТЕР У РОМАНІ ВАЛЬТЕРА СКОТТА

Автор вдало відтворив різноманіття і національний колорит шотландців. За його описом це люди сильного характеру, що здатні були переносити голод та злидні, та з високо піднятою головою волелюбної людини. Образи таких шотландських героїв, як Вік Ян Вор та його сестра Флорі, Роб Рой та його дружина, передають національну своєрідність і суперечливість характерів, а також культурні традиції та звичаї гірських шотландців. Характер Роб Роя підкреслюється його зовнішнім виглядом: грубі риси обличчя, риже волосся (за що його і прозвали Рой), сильний і низький голос, а також шотландський діалект, який підкреслює його походження. Носіння національного костюму, яким час від часу користується Роб Рой, надає йому трохи дикого і незвичайного вигляду з точки зору жителів рівнинних місцевостей:

«His stature was not of the tallest, but his person was uncommonly strong and compact. The greatest peculiarities of his frame were the breadth of his shoulders, and the great and almost disproportionate length of his arms; so remarkable, indeed, that it was said he could, without stooping, tie the garters of his Highland hose, which are placed two inches below the knee. His countenance was open, manly, stern at periods of danger, but frank and cheerful in his hours of festivity. His hair was dark red, thick, and frizzled, and curled short around the face. His fashion of dress showed, of course, the knees and upper part of the leg, which was described to me, as resembling that of a Highland bull, hirsute, with red hair, and evincing muscular strength similar to that animal. To these personal qualifications must be added a masterly use of the Highland sword, in which his length of arm gave him great advantage—and a perfect and intimate knowledge of all the recesses of the wild country in which he harboured». [25]

«Його зріст не був із найвищих, але особа його була надзвичайно сильною та компактною. Найбільшою особливістю його статури були ширина плечей і велика й майже непропорційна довжина рук; справді настільки дивовижний, що казали, що він міг, не нахиляючись, зав'язати підв'язки свого хайлендського шланга, які лежали на два дюйми нижче коліна. Його обличчя було відкритим, мужнім, суворим у періоди небезпеки, але відвертим і веселим у години свята. Волосся в нього було темно-руде, густе, кучеряве й коротко завите навколо обличчя. Його стиль одягу показував, звичайно, коліна та верхню частину ноги, яку я описав як схожу на гірського бика, волосату, з рудим волоссям і виявляючи м'язову силу, схожу на цю тварину. До цих особистих якостей слід додати майстерне володіння гірським мечем, у якому його довжина руки давала йому велику перевагу, а також досконале та глибоке знання всіх закутків дикої країни, в якій він перебував».

У творчості В. Скотта зустрічається недостатньо портретних характеристик жіночих персонажів, а ті, що зустрічаються, можуть залишити враження недостатньої деталізації. При цьому, згадки про красу жіночих персонажів не є рідкісними, проте без детального опису їх зовнішності.

Наділивши Роб Роя сміливістю та рішучістю, Скотт показує його мудрим, благородним, великодушним сином народу. Роб Рой відпускає на волю полонених, захоплених його воїнами; забираючи майно багатих, він роздає його бідним:

«On the contrary, Rob Roy avoided every appearance of cruelty, and it is not averred that he was ever the means of unnecessary bloodshed, or the actor in any deed which could lead the way to it. His schemes of plunder were contrived and executed with equal boldness and sagacity, and were almost universally successful, from the skill with which they were laid, and the secrecy and rapidity

with which they were executed. Like Robin Hood of England, he was a kind and gentle robber,—and, while he took from the rich, was liberal in relieving the poor. This might in part be policy; but the universal tradition of the country speaks it to have arisen from a better motive. All whom I have conversed with, and I have in my youth seen some who knew Rob Roy personally, give him the character of a benevolent and humane man “in his way». [25]

«Навпаки, Роб Рой уникав будь-яких проявів жорстокості, і не стверджується, що він коли-небудь був засобом непотрібного кровопролиття чи учасником будь-якого вчинку, який міг би привести до цього. Його грабіжницькі плани були вигадані та виконані з такою ж сміливістю та мудрістю, і мали майже повсюдний успіх завдяки майстерності, з якою вони були розроблені, таємниці та швидкості, з якою вони були виконані. Як Робін Гуд з Англії, він був добрим і лагідним грабіжником і, хоч брав у багатих, був ліберальним у підтримці бідних. Частково це може бути політикою; але універсальна традиція країни говорить, що це виникло з кращих мотивів. Усі, з ким я спілкувався, а в юності я бачив тих, хто особисто знав Роба Роя, надають йому характер доброзичливої та людяної людини «по-своєму»».

Іноді Роб Рой піднімається до свідомості того, що він мстить не лише за себе, а й за біди багатьох інших своїх співвітчизників, які зазнали всієї несправедливості правління, що зміцнювалося в Шотландії. В уста Роб Роя Вальтер Скотт вкладає дуже важливі слова, які звучать як вираження народної ненависті до правлячих класів:

«Жалюгідний шотландський торговець худобою, зруйнований, босий і голий, позбавлений всього завдяки ненависній жадібності кредиторів, знещечений, покаже їм себе! — вигукує Роб Рой.

У романі Волтера Скотта опис одягу та зовнішності персонажів, хоча і може здаватися детальним і тривіальним, займає значну кількість простору на сторінках тексту:

«When I first knew the Highlanders, they had almost a superstitious dread of a mounted trooper, the horse being so much more fierce and imposing in his appearance than the little shelties of their own hills, and moreover being trained, as the more ignorant mountaineers believed, to fight with his feet and his teeth. The appearance of the piequetered horses, feeding in this little vale—the forms of the soldiers, as they sate, stood, or walked, in various groups in the vicinity of the beautiful river, and of the bare yet romantic ranges of rock which hedge in the landscape on either side,—formed a noble foreground; while far to the eastward the eye caught a glance of the lake of Menteith». [25]

«Коли я вперше познайомився з горянами, вони майже забобонно боялися кінного солдата, бо кінь був набагато лютішим і імпозантнішим за своїм виглядом, ніж маленькі хижаци на їхніх власних пагорбах, і до того ж навчений, як вважали більш необізнані альпіністи, билися ногами і зубами. Зовнішній вигляд розкішних коней, які паслися в цій маленькій долині — форми солдатів, коли вони сидять, стоять або ходять у різних групах поблизу прекрасної річки, а також голі, але романтичні скелі, які обгороджують в краєвиді з обох боків,—утворював благородний передній план; тоді як далеко на сході око вхопило погляд на озеро Ментейт.»

2.4 ЕТНОМОВА У РОМАНІ ВАЛЬТЕРА СКОТТА

«This substitute, Henry Wynd—or, as the Highlanders called him, Gow Chrom, that is, the bandy-legged smith—fought well, and contributed greatly to the fate

of the battle, without knowing which side he fought on;—so, «To fight for your own hand, like Henry Wynd», passed into a proverb. [This incident forms a conspicuous part of the subsequent novel, «The Fair Maid of Perth»]. [25]

«Цей замітник, Генрі Вінд — або, як його називали горяни, Гоу Хром, тобто кривоногий коваль, — добре воював і зробив великий внесок у долю битви, не знаючи, на чиєму боці він воював; — отже, «Битися за власну руку, як Генрі Вінд», — перейшло в прислів'я».

«The MacGregors verify this account of the feud by appealing to a proverb current amongst them, execrating the hour (Mult dhu an Carbail ghil) that the black wedder with the white tail was ever lambed». [25]

«Mult dhu an Carbail ghil» гельської мовою, що приблизно перекладається як «Чорне ягня з білої кошари» або «Проклята година, коли народився чорний баран».

Це прислів'я використовується, щоб висловити віру МакГрегорів у те, що їх триваюча ворожнеча з родиною Монтроуз була спричинена певною подією чи інцидентом, символом якого є народження чорного ягняти з білим хвостом. МакГрегори вважають цю подію проклятою, і це прислів'я використовується, щоб висловити свою сильну неприязнь і ненависть до неї.

“Far cry to Lochow”. Вираз «далекі крик до Лохова» був загальновідомим і використовувався для вираження відчуття відстані або віддаленості. Ця фраза означає, що Лохов був віддаленим і важкодоступним місцем, можливо, через гористий рельєф чи інші географічні особливості.

«Forth bridles the wild Highlandman».

Горяни були відомі своєю лютою незалежністю, і їхній спосіб життя часто приводив їх до конфліктів з низинними шотландцями та англійцями. Річка Форт була межею між Нагір'ям і Низинами, і вона вважалася бар'єром, який допомагав тримати горян під контролем.

Цитата «*Forth bridles the wild Highlandman*» свідчить про те, що річка мала цивілізуючий вплив на горців, стримуючи їхню дику та неприборкану природу. У цьому сенсі річка розглядається як символ сил закону і порядку, які допомагають тримати суспільство під контролем і запобігають його скочуванню в хаос.

Загалом цитата відображає напругу та розбіжності, які існували між горцями та низинами в Шотландії, і це свідчить про те, що річка Форт відігравала важливу роль у підтримці порядку та стабільності в регіоні.

Be it better, be it worse,

Be ruled by him that has the purse.

Ця цитата з «Роба Роя» сера Вальтера Скотта посилається на прислів'я, яке говорить: «Хай буде краще, чи буде гірше, нехай керує той, хто має гаманець». Це означає, що особа, яка контролює гроші, має владу та повноваження приймати рішення та керувати ними.

У контексті роману ця цитата використовується містером Ярві, щоб застерегти когось бути обережним у своїх діях і словах, коли має справу з багатою та впливовою людиною на ім'я Ендрю. Містер Джарві наказує людині виконувати бажання Ендрю та не ображати його, оскільки він тримає в руках гаманець і потенційно може зруйнувати їхні життя, якщо вони не виконають його вимог.

Цитата є нагадуванням про важливість грошей і владу, яку вони мають у суспільстві. Це свідчить про те, що багатство часто може бути визначальним фактором для того, хто має найбільший вплив і контроль, і що ті, хто не має грошей, повинні бути обережними, коли мають справу з тими, хто їх має. Загалом, цитата відображає суворі реалії життя та необхідність орієнтуватися в складних соціальних ієрархіях, щоб вижити та процвітати.

РОЗДІЛ III: НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕЙЗАЖ У РОМАНІ АЛЕССАНДРО МАНДЗОНІ «ЗАРУЧЕНІ»

«Мандзоні - наша загальна пристрасть, з його ім'ям зливається все, що є благородного і великого в Італії. Відродження народу було його метою, його повсякчасним прагненням».

Д. Мадзіні

Мандзоні вбачав сенс художньої творчості в тому, щоб збагатити історію, поєднуючи знання історичних фактів з творчою уявою. Він хотів показати сучасникам духовну сторону життя людей минулих епох. Мандзоні також приділяв значну увагу розробці поетики історичного роману і відчував історіографічні проблеми. Важливими для нього були характер історичного процесу, роль особистості та мас у цьому процесі, співвідношення факту і вимислу, а також роль творчої уяви. Основним жанром італійської літератури 1820-1850-х років став історичний роман, сприяючи формуванню національної самосвідомості. Мандзоні та його романтичні співробітники не лише пропагували ідеали політичного об'єднання, але й шукали шляхи до формування та духовного вдосконалення.

Мандзоні, подібно більшості європейських письменників романтичної епохи, вважав, що історія є втіленням вищої волі, а не просто інструментом для досягнення особистих цілей. В історичному процесі переважно реалізується моральна ідея, і через великі жертви та зусилля людство будує кращу суспільну структуру у майбутньому. Таким чином, жорстокість, підступність і деспотизм, не можуть призвести до перемоги справедливості. Користь не можна протиставляти моралі, оскільки така політика, в свою чергу, приречена на невдачу. Порушення моралі веде до загибелі в першу чергу для того, хто порушує її.

При Мандзоні ожило минуле його рідного міста, але не палаци феодалів, а хатини бідних селян, не аристократичні квартали Мілана, а голодна міська біднота, не судові свята з феєрверками, а чума з його лазарети та вимерлі села. До Мандзоні такого в італійській літературі майже ніхто не бачив. Як пише критик А. Зоттолї, Мандзоні відтворює історію тих, хто не має історії. Мандзоні вважав, що оскільки справжня історія — це не хроніка вчинків і не запис славетних подій і перемог, історія — це саме життя. Свідома «дегероїзація» історії дозволила Мандзоні зняти з образу Італії бунтівну ауру офіційної літератури й нарешті побачити «великого дурня» за крихкими декораціями суспільного добробуту — націю, втомлений народ, його працю та жертва створила цю історію. [, 5]

3.1 НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕЙЗАЖ У РОМАНІ АЛЕССАНДРО МАНДЗОНІ

Мандзоні мріяв про єдину і незалежну Італію і закликав своїх співвітчизників до боротьби за це. Він застерігав від сподівання на зовнішню військову допомогу і невпинно доводив, що в боротьбі за визволення країни італійці можуть покладатися лише на власні сили. [20, 320]

Алессандро Мандзоні описує реальність тогочасного життя, що характеризується великою бідністю, нерівністю та соціальними проблемами. Зображення природи, що є красивою та спокійною, протиставляється стражданням та бідності людей. Це створює контраст між природою і людськими стражданнями, підкреслюючи соціальну нерівність та жорстокі умови життя бідних верств суспільства:

«Легкий осінній вітерець, зриваючи з гілок зів'яле листя тутових дерев, вкривав ним землю за кілька кроків від стовбурів. Праворуч і ліворуч по виноградниках, на ще попідв'язуваних виноградних лозах, жевріло

почервоніле листя різних відтінків, і свіжозорана земля гостро вирізнялася своїм коричневим кольором на білястій, блискучій від роси, стерні. Цей пейзаж тішив око, але поява всякої людської постаті смутила погляд і думки. Час від часу траплялися жебраки, обірвані й схудлі,— або звиклі до цього ремесла, або такі, що простягала руку під тиском тогочасної гіркої нужди. Вони мовчки проходили повз падре Крістофоро, побожно дивлячись на нього, і, хоча не могли сподіватися жодного подаяння, бо капуцин ніколи не доторкався до грошей, все ж удячно вклонялись йому за милостинню, яку вже одержали або ж іще тільки йшли одержувати в монастирі. Вигляд селян, розсіяних по полях, викликав ще щіmkіший смуток. Одні йшли, розкидаючи зерна чимрідше, ощадливо, немовби згнітивши серце, наче ризикуючи чимсь дуже дорогим для себе; інші налягали на заступ, здавалося, з величезним зусиллям і ніби знехотя перевертали підважену брилу. Щуплявенька дівчинка, придержуючи за мотузку виснажену, худющу як тріска корівчину на паші, заглядала вперед і швидко нахилялася, щоб потягти в неї з-під носа для своєї родини якусь травинку, яку голод навчив людей використовувати на харч». [1, 31]

Автор намагається передати живописний образ місцевості, детально описуючи її рельєф, водні форми, рослинність і поселення:

«На досить довгому відтинку берег вищає положистим і сталим схилом; далі його перетинають горби й долини, кручі й рівні площинки — залежно від будови обох гір та роботи вод. Нижній край берега, поперетинаний гирлами потоків, складений майже всуціль із ріні та кругляччя; далі тягнуться поля й виноградники з порозкиданими серед них садибами, селищами, хутірцями; де-не-де високо в гори здираються ліси». [1, 12]

3.2 ІТАЛІЙСЬКІ ТРАДИЦІЇ, ЗВИЧАЇ, ПОБУТ У РОМАНІ АЛЕССАНДРО МАНДЗОНІ

Мандзоні стверджував, що саме віра допомагає людині звільнитися від влади Зла. І не релігія винувата в занепаді суспільної моралі, а невміння людини реалізувати євангельські приписи. *«Самоочевидно, – пише він, – що в питаннях моральних не можна оминати Євангеліє: треба або відмовитись від нього, або покласти його за основу»*. [21, 115]

Підкреслюючи глибоке значення релігії в ту епоху, Мандзоні зображує церкву як святилище, що викликає відчуття комфорту та безпеки. Він передає важливість такого захищеного простору:

«Це ви добре придумали: там безпечно, як у церкві». [1, 205]

Також Алессандро Мандзоні зображує важливу культурну традицію, яка наголошує на важливості не відвідувати когось з порожніми руками. Цей звичай відображає важливість гостинності та поваги до господаря. Йдучи до когось у гості, прийнято приносити невеликий подарунок або пропозицію як жест доброї волі та вдячності.

В одному конкретному випадку, коли Ренцо звертається за порадою до Крістофоро, він дотримується цієї традиції, приносячи каплунів як гостинець:

«Не раз я стрічала таких, що заплутувалися, мов курча в клоччі, просто не знали, що діяти, а посидять годинку віч-на-віч з доктором Крутієм (глядіть же, не назовіть його так!), і, дивився, вже веселі,— сама свідок! Прихопіть із собою оцих чотирьох каплунів (бідолахи, я вже була оце зібралася поскручувати їм шиї на недільний бенкет!) та віднесіть йому: до цих синьйорів ніколи не слід з'являтися з порожніми руками. Розкажіть йому про все, що сталося, і побачите, він, не сходячи з місця, надає вам таких порад, які б нам самим ніколи не прийшли до голови, хоч би ми думали й цілісінький рік!» [1, 26]

3.3 ІТАЛІЙСЬКИЙ ХАРАКТЕР У РОМАНІ АЛЕССАНДРО МАНДЗОНІ

Алессандро Мандзоні прагне розкрити соціальну та політичну реальність часів феодалізму в Італії. Автор намагається показати читачам темну сторону цієї системи, де насильство, беззаконня і гноблення панують, а прості люди страждають від безправ'я. Через зіткнення двох світів, автор наголошує на нерівності та соціальних проблемах, які існували в ті часи:

«Ця історія — не випадковість і не виняток, а один з виявів породженої феодалізмом системи насильства, гноблення й переслідування, результат соціальних відносин, які склалися в суспільстві на певному історичному етапі його розвитку. В такій роздробленій країні, як Італія, котра до того ж іще й перебувала під владою іноземних загарбників — іспанців, будь-який злочин чи примха могутнього феодала, оточеного найманими бандитами — браві, залишався безкарний. А отже, в цьому суспільстві ні закон, ні церква, ні навіть чудо не могли врятувати молодих наївних селян — Ренцо та Лючію, оскільки там і закон стояв на сторожі беззаконня». [1, 6]

Алессандро Мандзоні створює образи персонажів, які є представниками різних соціальних груп та шарів італійського суспільства, тому складно казати про якісь конкретні риси характеру, що будуть притаманні усім персонажам. На прикладі Ренцо і Лючії можна простежити сильне почуття кохання та витривалості попри усі випробовування та труднощі, що виникають на їхньому шляху. Вони стикаються з численними викликами, включаючи соціальну несправедливість, голод і загрозу чуми, але вони наполегливо прагнуть подолати ці перешкоди і зберегти своє кохання.

Такі персонажі, як отець Крістофоро та Фра Гальдіно демонструють сильне почуття моралі та етики, люди, які відстоюють моральні цінності,

пропонують духовне керівництво, наголошуючи на важливості праведності та власного прикладу. З цього постає релігійна важливість та відданість. Релігія відіграє значну роль у формуванні національного характеру в «Заручених». Релігійні переконання та практики персонажів, їх взаємодія з духовенством і вплив католицької церкви підкреслюють глибоко вкорінену релігійну відданість у суспільстві. Релігія є невід'ємною частиною їхнього життя та формує їхні дії, рішення та моральний компас:

Діймо ж і далі, покладаючись на бога, і він нам допоможе. [1, 48]

у часи труднощів і лиха герої звертаються до своєї віри як до джерела втіхи та розради. Молитва, споглядання та пошуки божественного втручання зображені як способи знайти силу та надію у складних обставинах. Персонажі часто покладаються на свою віру в Бога, щоб долати виклики та перешкоди:

«— Та хіба ви не розумієте, що коли говорить святий, то його устами промовляє сам господь? І він не став би так говорити, якби воно насправді було не так... А душа цього нещасного? Я, звичайно, молився і молитимусь за нього від усього серця, мов за рідного брата. Але як же поведеться бідоласі на тім світі, коли на цім не буде залагоджено цієї справи, коли не буде виправлено вчинене ним зло? Якщо ви послухаєте поради розуму, все залишиться як і раніше. А дон Родріго й так уже дістав належну відплату...

— Ні, Ренцо, ні. Господь не хоче, щоб ми чинили погано, аби він потім виявляв своє милосердя. Віддамося на його волю. А у нас один обов'язок: молитися йому. Коли б я померла тієї ночі, невже господь не зміг би простити того нещасного? І якщо я не вмерла, якщо мене звільнено...»
[1,254]

Хоча ми і бачимо зображення поваги до традицій, ієрархії та авторитетних осіб, я помітила, що ця ієрархія, здається, більше зосереджена в руках

зłodіїв або осіб, які володіють силою. Крім того, багато конфліктів у сюжеті вирішуються за допомогою фізичної сили:

«— На середину, підлий крамарю, бо інакше я навчу тебе, як обходитись із благородним!

— Брехня, я не підлий!

— Ти брешеш, що я брешу.— Така відповідь була в дусі того часу.— І якби ти був такий же благородний, як і я,— докинув синьйор,— я шпагою й плащем довів би тобі, що ти брехун!

— Гарний привід ухилитися від того, щоб на ділі підтвердити свої нахабні речі.

— Киньте цього волоцюгу в багнюку,— сказав синьйор, звертаючись до свого супроводу.

— Побачимо,— відказав Лодовіко, швидко відступивши крок назад і хапаючись за шпагу.

— Зухвалець! — вигукнув той, вихоплюючи з піхов свою.— Я її зламаю, прохромивши тебе!

І тут вони напали один на одного; а слуги обох сторін кинулись на захист своїх хазяїв. Бій був нерівним як кількісно, а також іще й через те, що Лодовіко більше намагався відбивати удари й обеззброїти супротивника, ніж убити його, а той за всяку ціну домагався смерті Лодовіко». [1, 34]

3.4 ОСОБЛИВОСТІ ЕТНОМОВИ У РОМАНІ АЛЕССАНДРО МАНДЗОНІ

У мові роману багато контрастів, почерпнутих зі світу селянського життя, що ще більше сприяє демократичності стилю та загальної спрямованості роману. «Дон Гонсало... підвів голову й похитав головою. Як шовкопряд, який шукає лист», «Доктор Кул потягнувся до файлу й почав нишпорити, ніби сипає зерно в мірний циліндр».

««На злодієві шапка горить»,— мовить прислів'я». [1, 61]

Таке висловлювання означає, що хтось, хто займається нечесною чи незаконною діяльністю, перебуває в неминучій небезпеці або має серйозну проблему. Це свідчить про те, що їхні дії наздогнали їх, і вони тепер відчують наслідки або стикаються з загрозою викриття.

Він називав таке «купувати собі клопоти за горілку» і «силкуватися випрямити ноги собаці»; він також суворо заявляв, що це — втручання в мирські справи, несумісне з гідністю пасторського служіння. І він громив таких служителів — завжди, між іншим, віч-на-віч або ж у найвужчому колі — з тим більшим запалом, чим більше співрозмовники були відомі своєю нездібністю заперечувати тоді, коли це стосувалося їх особисто. При цьому він послуговувався своїм улюбленим висловом, яким завжди кінчав розмови на цю тему: «У порядної людини, що стежить за собою і знає своє місце, ніколи не буває неприємних сутичок». [1, 18]

«І синьйор кардинал ді Річилью тільки марно штрикає шпагою воду». [1,42]
Зображення тикання мечем у воду підкреслює відчуття марності та неможливості досягти будь-яких значних змін чи результату. Це може означати критику дій кардинала ді Рікілло або коментар щодо неефективності певних осіб, які займають владні чи авторитетні посади.

«— Якщо ви мені не довіряєте,— не піде справа, та й годі. Бачите, синку, той, хто плете смаленого дуба перед доктором,— дурень, бо судді однаково доведеться сказати всю правду». [1, 28] Це означає, що намагатися обдурити або маніпулювати кимось, хто має владу або знає правду, є дурістю.

«Посол на собі провини не несе». Прислів'я ж, синьйоре граф,— це сама мудрість роду людського. А що посланець від себе не сказав нічого, а тільки передав виклик у письмовій формі...». [1, 40] Це свідчить про те, що доповідач вважає, що посли чи месенджери не повинні нести відповідальності чи критикувати за вміст, який вони надають. Використання цього прислів'я означає, що месенджери мають виконувати певну роль і їх не слід звинувачувати за повідомлення, які вони передають. Далі доповідач наголошує на значенні прислів'їв, вважаючи їх втіленням мудрості, накопиченої людством.

Додаткове зауваження про те, що месенджер не говорить від свого імені, а лише доставляє письмову повістку, ще більше підтверджує ідею, що він не несе особистої відповідальності за вміст повідомлення. Акцент робиться на їхній ролі нейтрального передавача інформації, а не активного учасника справи.

«— Хотів би вірити цьому, від душі кажу: хотів би вірити цьому, але ж іноді, як мовиться в прислів'ї... сутана ще не робить ченця.

Прислів'я не зовсім правильно висловлювало його думку, але граф нашвидкуруч підставив його замість іншого, яке вертілося на кінчику язика: «Вовк міняє шкуру, а не натуру». [1, 135]

Це прислів'я, яке свідчить про те, що зовнішній вигляд або одяг (наприклад, носіння релігійного одягу, як-от ряса) не обов'язково відображають справжній характер чи моральні якості людини. Іншими словами, чиясь зовнішність чи професія можуть не точно відображати її внутрішню природу чи поведінку. Швидка заміна графом прислів'я на *«Вовк шкуру міняє, а не натуру»* означає, що він вважає це альтернативне прислів'я більш придатним для передачі запланованого значення. Обидва прислів'я висвітлюють ідею про те, що справжні наміри неможливо легко замаскувати чи трансформувати.

Вислів «пізанська допомога» в розумінні непотрібної, запізненої допомоги став прислів'ям. Його походження не з'ясовано.

Мабуть, не меншу славу, ніж саме ім'я Валленштейна, має його знаменитий вислів: «Легше утримувати військо в сто тисяч чоловік, ніж у дванадцять». [1, 201] Це ніби пояснює те, що, більша армія може мати більше ресурсів та ієрархічних структур, що може полегшити підтримку порядку та дисципліни.

«— Проте ви собі чуба зрізали. Воно, звичайно, і розважно, та якщо ви вирішили звирятися на мене, то робити це, либонь, не було потреби. Випадок поважний, але ви ще й не відаєте, на що я здатний, коли необхідно. Щоб зрозуміти цю докторову вихватку, треба знати або пригадати, що за тих часів професійні браві й усякі злочинці носили довгого чуба, яким, мов забралом, прикривали собі обличчя при нападі на когось, у всіх тих випадках, коли вважали за необхідне замаскуватися або ж коли діло вимагало водночас і сили і розважливості». [1, 28]

Італійські браві часто носили характерну зачіску, відому як чуб, що покривало чоло до брів або укладалося в косу перед або за вухами та відігравала роль у приховуванні їх особистості під час актів агресії чи незаконної діяльності.

РОЗДІЛ IV: УКРАЇНСЬКИЙ КОЛОРИТ В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Пантелеймон Куліш, безумовно, входить до числа творців національної ідеї для України, хоча сама ідея не може бути виключно особистим винаходом когось одного і має багато інших творців.

Досліджуючи репрезентацію історичної правди у творчості Пантелеймона Куліша, варто розглянути думку дослідника роману «Чорна рада» А. Гуляка як приклад типової моделі. На думку дослідника, романи П. Куліша добре адаптовані до місцевого українського ґрунту, дуже оригінальні й не повинні розглядатися як просте наслідування стилю Вальтера Скотта. Але ми можемо вважати П. Куліша романістом, який перейняв від Вальтера Скотта «принадність історії» та мистецтво реставрації української старовини і вміння воскрешати староукраїнську мову. А. Гуляк зазначав, що «автор першого українського історичного роману створив якісно відмінний тип особистості художнього історизму; подолав „норми художнього універсалізму“, канони раціоналістичної естетики; сприйняв і розвинув європейську філософсько-естетичну думку, особливо ті її положення, що стосувалися теорії роману». [5, 167]

Вихідним пунктом для аналізу роману П. Куліша «Чорна рада» є органічне поєднання романтичних сцен історичної белетристики та поетичних образів життя старого козацтва, що зображують українські соціальні протиріччя та державну боротьбу 1663 року. З точки зору історичного літературного аналізу та теорії літератури твір «Чорна рада» має елементи, близькі до традиції Вальтера Скотта: дві сюжетні лінії — історична та лінія кохання; метафоричні системи — історична та вигадані персонажі; специфікою структури твору є участь історичного коментаря. І ці художні особливості твору виразно переплітаються вже з самого початку: *«А Черевань був*

тяжко грошовитий да й веселий пан із козацтва, що збагатилося за десятилітню війну з ляхами. Річ тут про Богдана Хмельницького, як він років з десяток шарпав з козаками шляхетних ляхів і недоляшків. От тоді то й Черевань доскочив свого незчисленного скарбу, та після війни й сів хутором коло Києва». [12, 13]

В авторській статті В.Є. Шубравського наводиться опис особистості П. Куліша: *«Його (Куліша – Н. П.) вимоги відображати відсталі національні риси, дотримуватися стилізації під фольклор, голого побутописання передбачали відрив української літератури від суспільної боротьби, визвольного руху і від передової російської культури. Спотворюючи багатовікову історію взаємин двох народів-братів, Куліш витлумачував українсько-російські літературні зв'язки в націоналістичному дусі, вороже ставився до дружби поета з передовими діячами росії». [13, 25]*

Куліш, як зазначає Д. Дорошенко описує певний романтичний порив протесту проти умовних форм життя та перестарілих поглядів і понять; ця своєрідна демократична реакція сполучувалася з ідеалізацією козаччини, як ідеалу вільного демократичного ладу, й виявлялася в змаганні наслідувати простоту відносин селянського життя, в уживанні народної української мови, в ношенні народної одежі, співанні народніх пісень і т. д.». [8, 193]

4.1 НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕЙЗАЖ У РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

У кількох реченнях поєднано сухі авторські відомості про час і місце, де відбувається дія, згадується історична особа Богдана Хмельницького; про особу вигадану, проте типову – заможного пана з козацтва, що розжився грабіжництвом під час тієї війни, вказана конкретна й відома географічна

місцевість – Київ, весь авторський тон викладу є зневажливим, іронічним, певною мірою зверхнім.

Пейзаж у Куліша деякий час залишається романтичним, проте згодом акцент переміщується до суто побутової площини: *«А те Хмарище було окрите гаями, справді, наче хмарами. Кругом обняла його річка з зеленими плавнями, лозами й очеретами. Через річку йшла гребелька»*. [12, 31]

Автор «Чорної ради», подібно до Вальтера Скотта вміло використовує прийом, коли вже на самому початку опису подій він переходить до мови персонажа, що дозволяє читачеві сприймати навколишній світ через призму особистого досвіду героя. В результаті, висловлювання персонажів стають більш конкретними й прямими, порівняно з авторською мовою.

Наводить Куліш у романі і картини бою, теж нібито конкретні, але водночас психологічно-романтизовані: *«Скоро виїхали з гаю, зараз заглядили на узгір'ю наших рубак. Небо вже на сході сонця почервоніло; шаблюки блищали здалеку, як красні блискавиці. Не знав старий Шрам, що його Петро укладе Тура, дарма, що Тур такий коренастий. Як покидали козаки шаблі да взялися за запоясники, так у його душі холонуло: не раз-бо у такому одноборстві падали перед їм обидва разом. Так же й тут сталось. Доскакує Сомко із Шрамом до провалля, як Кирило Тур з Петром дали один одному в груди так щиро, що й звалились обидва, як снопи»*. [12, 43]

Під час розповіді про подорож героїв роману, крізь опис пейзажів, часто виблискує глибокий смисл присутності численних церков, які зустрічаються їм по дорозі. Це свідчить про глибоку релігійність персонажів і велике значення церкви в їхньому житті:

«Тут саме виїхали вони із-за гори. Перед ними так і заблищало, так і замиготіло, так і замережило церквами, хрестами, горами і будинками. Святий город сіяв, як той русалим. Сонце ще не піднялось високо; так не

то що церкви й хоромини, да й зелені сади, і все, що загляділо око в Києві, усе горіло, мов парча золототканая». [12, 15]

Автор майстерно малює перед нами картину природи, яка вражає своєю поетичністю та сплетеністю з релігійними легендами, щоб витягнути на поверхню атмосферу минулого та глибокого вірування. Він відтворює тісні зв'язки між людиною, природою, релігією, зорями та небом: *«Не німе було козакові те небо, і місяць, і зорі: чи погляне на місяць, на його плями, чи погляне на зорі, то й серце, і думка його розжевріє, як од божого слова. Чого на місяці тії плями? Він знав, чого. То ще як Каїн убив Авеля, то бог назнаменав на місяці той гріх своєю рукою: "Дивітеся, — каже, — люде: так як сей Каїн довіку-вічного нестиме на плечах мертво братнє тіло, так усякий душоубець носитиме довіку до суду тяжкий гріх свій". А зорі? То людські душі. Як засне грішне тіло, добрі душі, покинувши землю, зносяться до господи бога, купуються, обливаються у небесному світі, підслухають, що говорять на небі ангели. Як же часом покотиться по небу і погасне ясна зоря, козак перехреститься і помолиться за усопшу душу. Інші зорі щастять у його на врожай, інші на скот, а Віз — чумацька щаслива зоря».* [12, 39]

У системі духовних та моральних цінностей народу, природа виступає неабияким фактором, що формує не тільки емоційну природу українського характеру, але й слугує джерелом любові, миру та злагоди.

4.2 ТРАДИЦІЇ, ЗВИЧАЇ, ПОБУТ У РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

В спогадах Пантелеймона Куліша знаходили відображення зустрічі зі старішим і людьми, які багато розповідали про стародавні часи, коли на розкішних бенкетах з'являлися мандрівні співці. Ці вільні духом музиканти кілька годин, а іноді й увесь день через пісню розповідали про минулі

епохи. Вони переказували історії про видатних гетьманів та незабутні війни, створюючи живий портрет кожної постаті, що заворожував присутніх.

Також важливим є згадати роль церкви та релігії для українського народу, адже це є не лише місце богослужінь, але й символ єдності і духовного осередку. Це й знайшло відбиток у романі «Чорна рада».

Українське козацтво завжди знаходилося в стані постійних бойових дій проти своїх ворогів, незалежно від того, чи це були напади або оборонні битви. А кобзарі, зі свого боку, звертали увагу на бойові походи запорожців, героїзм їхніх дій, хоробрість, відвагу, сміливість та військову майстерність. Таким чином, головна місія кобзаря полягала в прославленні козацького війська. Та "Божий чоловік" прагне розкрити глибини людської душі. Він вшановує подвиги Хмельницького, оживляючи в пам'яті людей драматичні епізоди української історії. Він більше звертає увагу на праведний спосіб життя та прагне піднести людську душу до величі, досягнути глибини духовних цінностей. [14, 109]

Український народ завжди віддавав велику значимість пісням, які відіграли важливу роль у його культурі та житті. Пісні були не просто розвагою чи розвлеченням, вони були виразом національної самосвідомості, способом передачі історії, традицій, цінностей та емоцій українського народу: *«Можє, тим, що Запорожжє іспоковіку було серцем українським, що на Запорожжі воля ніколи не вмирала, давні звичаї ніколи не забувались, козацькі предковічні пісні до посліду днєй не замовкали, і було те Запорожжє, як у горні іскра: який хоч, такий і розідми з неї огонь. Тим-то, мабуть, воно й славне по між панами й мужиками, тим воно й припадало так до душі всякому!»* [12, 23].

У традиції побратимства козаків помітна ремінісценція на рівні теми, яка проявляється у їхньому способі братерського зв'язку. Це виражається у

спільному духовному зв'язку, який спонукає їх до взаємодопомоги та підтримки один одного: *«Се наш січовий звичай. Як не одрізняй себе од миру, а все чоловіку хочеться до кого-небудь прихилитись; нема рідного брата, так шукає названого»*. [12, 10]

Також українці віддавали велике значення святкуванням, що було виразом радості та щедрості українського народу: *«Що ж то було за прощання з світом? Була то в запорожців гуляня, на диво всьому мирові. Як доживе було которий запорожець до великої старості, що воювати більш не здужає, то наб'є черес дукатами, да забере з собою приятелів душ тридцять або й сорок, да й їде з ними в Київ бенкетувати. Дома, у Січі, ходять у семряжках да в кажанках, а їдять мало не саму соломаху, а тут жупани на їх будуть лудани, штани із дорогої саєти, горілка, меди, пива так за їми в куфах і їздять, — хто стрінеться, усякого частують. Тут і бандури, тут і гуслі, тут і співи, й скоки, і всякі викрутаси. Отсе одкуплять, було, бочки з дьогтем, да й розіллють по базару; одкуплять, скільки буде горшків на торгу, да й порозбивають на череп'є; одкуплять, скільки буде маж із рибою, да й порозкидають по всьому місту: «Іжте, люде добрі!»»*. [12, 22]

4.3 УКРАЇНСЬКИЙ ХАРАКТЕР У РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Окрім усталених уявлень про українців, які нерідко асоціюються з горілкою, салом та банкетами, Пантелеймон Куліш з великим майстерністю та тонким почуттям передає більш суттєві якості та духовні цінності українського народу, такі як пристрасна любов до свободи, глибокий патріотизм, беззаперечну прихильність до рідної мови та культури. Пантелеймон Куліш надає опис багатьох персонажів, в яких виділяється сильний патріотизм і глибоку любов до батьківщини. Ці емоції виступають одним з основних критеріїв, які пронизують їхні вчинки і дії: *«— А ви ж, —*

каже, — прокляті салогуби, де тоді були, як ляхи обгорнули нас під Берестечком, мов горщик жаром? Де ви тоді були, як припекли нас з усіх боків, що трохи не половина війська википіла? Ви тоді бряжчали не шаблями, а талярами да дукатами, що понабирали од козаків за гнилі підосви да діряві сукна! Га! А Радзівілл прийшов, так ви, окаянні, не одвітовали йому й разу з гармати! Плюгавії страхополохи! Сказали б ви се батьку Богданові: він би якраз потропив об ваші дурнії голови свою булаву! Де в світі видано, щоб увесь люд жив при однаковому праві? Усякому своє: козакам — шабля, вам — безмін да терези, а поспільству — плуг да борона.
[12, 18]

— Нехай лучче, — сказав батько, — поляже од шаблі і од кулі, аби за добре діло, за цілість України, що ось розідрали надвоє [12, 10] - Куліш акцентує увагу на патріотичних якостях героїв з метою підкреслити значення національної свободи та боротьби за неї. Він розкриває глибокий патріотичний дух персонажів, який пронизує їхні вчинки, почуття та мотивацію. Це стає важливим елементом роману, оскільки автор бажає передати читачеві не тільки історичні події, а й національний дух та патріотизм, які визначають характер українського народу

Розкриваючи такі риси народу, Куліш прагне показати, що патріотизм є сильним побудовчим фактором, який спонукає до великих вчинків та жертвності. Він хоче, аби читачі розуміли, що ті сили, які дозволяють народу вистояти і вирватися з під влади загарбників, походять саме з незламного патріотичного духу. Розкриття патріотичних рис у героях є авторською стратегією, що допомагає стимулювати національну свідомість, посилювати почуття гордості та залучати до спільної боротьби за незалежність і справедливість.

У героїв твору, зокрема через мотив дороги, виражено їхню козацьку витривалість та відвагу, які виявлялися в довгих та виснажливих походах і важких боях. Одним ілюстративним епізодом є битва Кирила Тура та Петра Шраменка, хоча цей епізод також має ноту безрозсудності та нерозумної наполегливості.

4.4 СПЕЦИФІКА ЕТНОМОВИ У РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Українці часто використовували вислови, які мали сіль або гречку як один із основних елементів. Це було пов'язано з тим, що сіль та гречка були важливими та шанованими продуктами, які відігравав велику роль у їхньому житті:

— Га-га-га! — засміявсь Черевань. — Одважив солі добре! — Одважив солі добре, — каже божий чоловік, — да зробив негаразд. [12, 7]

Цей вислів вживається у значенні відповісти комусь грубо, образливо, проте походження цього фразеологізму не зовсім відоме, існує кілька версій, за однією з них сіль у ранішні часи використовувалася як засіб покарання.

«Сіль тобі на язик , печінка в зуби ». [12, 77]

Уживається як прокляття і виражає побажання невдачі, лиха, всього недоброго.

«Скакати в гречку». [12, 102]

Цей фразеологічний вираз який вживається для опису безладності, непослідовності або хаосу в діях або розмові людини.

«Україну розідрали надвоє: одну часть, через недоляшка Тетерю, незабаром візьмуть у свої лапи ляхи, а друга сама по собі перевернеться кат знає на що». [12, 8]

Слово кат закріпилося в образливій формі використання, мені здається це є специфічними для української культури і має свої історичні корені, через масові репресії та знущання по більшості зі сторони росії. Такі події залишили глибокий слід в українській колективній пам'яті, і вислови зі словом «кат» в негативному значення стали часто вживаними.

Також таким образом «ката» у більш духовному світі є образ «чорта». Обидва образи виконують роль виконавців покарань, в цьому контексті може бути певна аналогія між роллю ката як земного виконавця покарань і чорта як надприродної сили: *«— Цур тобі, — каже, — опріч божого дому»*. [12, 41]

«А вже радніший я піти до чорта в зуби, ніж оддати тобі бранку». [12, 68]

Також особливістю української лайки є те, що українці не використовують жорсткі образливі слова, замість цього, українці вдаються до використання метафоричних образів тварин, які символізують певні характеристики або вчинки людей:

«Коли взявсь брехати по-собачи, то й пропадеш, як собака! Я тобі кажу, що пропадеш, як собака!». [12, 139]

«— Здається, Сомко налаяв Іванця свинею, чи що?

— Не свинею, а собакою, да ще старим собакою, да ще не на самоті, чи там напідпитку, а перед отаманням, перед генеральною старшиною, на домовій раді в гетьмана». [12, 7]

«Два коти в одному мішку не помиряться». [12, 31]

Вислів значає, що дві конфліктуючі або неприязні сторони не зможуть знайти спільну мову або досягти згоди.

«Усяке сиділо, неначе бджола в зимівнику» [12, 3]

Означає, що всі люди або речі займають своє власне місце або позицію, як бджоли, які розміщені у своїх вуликах під час зимової сплячки.

«Поживився, як собака мухою» [12, 40]

Означає, що людина набула задоволення або отримала незначну або недостатню користь або щось на що розраховувала.

Звичаї, традиції та обряди, як вираз життєвого досвіду, пронизують наші дії і слова, передаючи внутрішні почуття, що виникають у взаємодії людини з природою. Цей особливий зв'язок знаходить відображення в багатому відображенні прислів'їв та висловлювань українського народу, в яких образи тварин та природи відіграють важливу роль.

«Гора з горою не зійдеться, а чоловік з чоловіком зійдеться». [12, 4]

Означає, що навіть найскладніші або непримиренні речі або ситуації можуть бути врегульовані або подолані, але взаєморозуміння та злагода між людьми є ключем до успіху. Гора як статичний об'єкт не може рухатись, а люди завжди можуть знайти спільну мову.

Наступні два фразеологізми підкреслюють, що правда є необхідною складовою чесності, доброчесності та моральності українського народу:

«Нема там добра, де нема правди». [12, 31]

«Брехнею світ пройдеши, а назад не повернешся». [12, 56]

Також показником релігійності того часу є приклади вживання висловів з вискористанням особ наближених до церкви, або представників церкви:

«– Що ж сталося із твоїм батьком? – спитав Сомко. – Ти-бо вже коли говориш, то говори одно; а то разом хочеш бути і за попа, і за дяка».

[12, 58]

Словосполучення вказує на те, що людина намагається мати обидві ролі, хоча ці ролі часто мають різні інтереси та позиції.

У тексті роману порівнюються вирази про "нашого брата", "свого брата" і "не свого брата". Вислів "свій брат" передає глибокі зв'язки, солідарність та взаєморозуміння між людьми, здебільшого що належать до одного народу або спільноти, "не свій брат" вказує на тих, хто не належить до цієї спільноти.

Тепер чортзна як стало на Вкраїні! – каже, усе-таки за вікном, голос. – Наш брат не у всякі двері й сунься. [12, 87]

Себто вже наш брат їм не кумпанія, – от воно що! [12, 33]

– Годі лиш, батьку! – крикне Брюховецький – Чого се розпустив морду, як халеву? Та се не Січ: тут тобі гетьман не свій брат! [12, 139]

Пізніше, висловлювання про "братів" та "братські народи" були активно використовувані російською пропагандою з метою окупації та об'єднання інших народів під своїм впливом.

ВИСНОВКИ

Історичний роман доби романтизму відрізняється своєрідними стильовими особливостями.. Особливу увагу було приділено вальтерскотівській моделі історичного роману, яка відзначається детальними дослідженнями, аутентичністю та вишуканим стилем письма. Вивчення творчості Вальтера Скотта розкрило те, як вдало він поєднував історичні подробиці з національним колоритом, надаючи своїм романам неповторний характер, який надихав письменників з різних країн на створення подібних шедеврів. В результаті аналізу історичних романів XIX століття шотландського, італійського та українського письменників виявлено деякі спільні та відмінні аспекти у їхніх творах.

У кожному романі були представлені різні шари суспільства і в кожній країні були присутні постаті розбійників або бандитів.. У романі Вальтера Скотта таку позицію займають деякі члени клану МакҐрегорів, у романі Алессандро Мандзоні - браві, а у романі Пантелеймона Куліша це козаки-характерники. Не можна сказати що вони повністю були негативними персонажами, адже вони себе такими не вважали, скоріше відображали свою життєву філософію та світогляд.

Також елемент зовнішності як чуб сприймається по різному. Наприклад в українській та шотландській культурі чуб стає показником гордості, честі, бойового духу, сміливості та самовідданості. Тоді як в італійській культурі особливо в містах, де була висока злочинність, довге волосся розглядалося як ознака злочинців. Бандити й розбійники, намагаючись приховати своє обличчя, часто носили довгі чуби.

Пісня слугує невід'ємною частиною кожної культури, так само як віра і церква. Кожна культура, мала свої особливості, унікальні шари суспільства,

та усі вони знаходили спільну мову через музику - пісні, що ставали невід'ємною частиною їхнього життя. Всюди, де би не відбувалися події романів, пісня відігравала ключову роль у вираженні культурного духу та ідентичності народів. Це була не просто музика, а виток емоцій, мовчазний розповідь про минуле, сила, яка здатна об'єднати людей в єдиному голосі. Від святкових гулянь на шотландських пагорбах до розкішних балів в італійських дворцях і навіть в козацьких степах України, пісня завжди пронизувала атмосферу, створюючи магічну ауру, що переносила читача в саме серце подій.

На сторінках романів ми переконуємося, що церква - це не лише місце богослужінь та релігійних ритуалів, але й жива душа кожного народу. Церква стає тим місцем, де люди знаходять утіху, мир та віру, де вони шукають відповіді на складні питання, осмислення життя і сподівання на краще майбутнє. Завдяки церкві й вірі виникають моменти взаємодії героїв з духовними лідерами, мудрецами, які впливають на їхні вирішальні рішення та життєві цінності. Релігійні обряди та молитви відображають внутрішній світ персонажів, розкривають їхні роздуми, сумніви та надії. Віра виявляється сильним стовпом, що підтримує людей в складних життєвих ситуаціях, додаючи їм сили й мужності протистояти перешкодам.

Типологічно спільною рисою героїв шотландського, італійського та українського романів є їхній патріотизм, готовність віддати всього себе боротьбі за свободу і незалежність своєї вітчизни. Ця глибока любов і відданість власній країні є тим об'єднавчим мотивом, який перетинає межі часу й місця. Кожна з цих країн переживала періоди політичної нестабільності, але герої романів, виступаючи на передній план, виявляють свою відвагу та готовність захищати свою батьківщину й боротися за справедливість. В світі, де зміни й проблеми є постійними супутниками, ці

герої дають нам надію й натхнення, своїм прикладом показуючи про значимість прив'язаності до власної нації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алессандро Мандзоні (1985). Алессандро Мандзоні. Заручені (fb2).
<https://coolib.net/b/190370-alessandro-mandzoni-zarucheni>
2. Алессандро, М. (1985). Заручені.
<https://www.rulit.me/books/zarucheni-i-promessi-sposi-uk-read-241981-1.html>
3. Андрусів С. Мости між часами (про типологію історичної прози) / Стефанія Андрусів // Українська мова і література в школі. - 1987. - № 8. - С. 16.
4. Борис Нейман. Куліш і Вальтер Скотт.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Neiman_Borys/Kulish_i_Valter-Skott.pdf
5. Гуляк А. Становлення українського історичного роману. – К., 1997;
6. Дайчес Д. / Вальтер Скотт / Д. Дайчес - М.: Худож. лит., - 1987. - 300с.
7. Днепров В. Черты романа XX века: монография / В. Днепров. – Л: Советский писатель, 1965. – 496 с.
8. Дорошенко, Дмитро. Нарис історії України. Дніпрова хвиля, 1966.
9. Жирмунский В. М. Проблема жанра. Историческая эволюция жанра:[курс лекций] / В.М. Жирмунский. — СПб. : Изд-во С.Петербургского ун-та, 1996. — С. 369—403.
10. Клименко Т.Є. (2008). Козацькі звичаї як інтертекстуальний елемент у романі «Чорна рада» П. Куліша
https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/fil_2008_1_2/2008-26-06/klimenko.pdf
11. Король, Л. П. "Історичний роман як жанровий різновид: теоретичний аспект." Науковий вісник Миколаївського державного

- університету імені ВО Сухомлинського. Сер.: Філологічні науки 11 (2013): 102-107.
12. Куліш П. О. Твори: У 2 т. — К.: Дніпро, 1990. — Т. 2: Чорна рада: Хроніка 1663 року
13. Куліш П. // Радянське літературознавство. — 1969. — No8. — С. 25-34;
14. Мельнікова Ю.О. (2010). Генеза історичного роману в українському літературознавстві як однієї із модифікацій жанру
<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37617/07-Melnikova.pdf?sequence=1>
15. Ніколенко О. Романтизм у поезії. Харків. 2003. 175 с.
16. Ніколенко О. Теорія та історія роману / О. Ніколенко // Всесвітня література. — 2007. — No1. — С. 22 – 26.
17. Петриченко Н. Г. (2012). Особливості використання вальтерскоттівської моделі у творчості Пантелеймона Куліша та Миколи Гоголя
https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=0CAIQw7AJahcKEwiI_p2qtpD_AhUAAAAAHQAAAAAQAg&url=http%3A%2F%2Flitstudies.chdu.edu.ua%2Farticle%2Fview%2F73288%2F68598&psig=AOvVaw3lewT3fHxfYCriyxHH1bvH&ust=1685102540194310
18. Пешорд Д. Жанрові модифікації сучасного історичного роману : дис... канд. філол. наук : спец. 10.01.06 «Теорія літератури» / Дамір Пешорда. — Львів, 2001. — 174 с.
19. Попадинець О. / Вальтер Скотт в українських перекладах та критиці / Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. — 2010. — Вип. 16. — С. 215-220.
20. Сабадаш Ю. С. Гуманістичні ідеї італійської культури кінця XVIII–XIX ст.: мистецька практика / Ю. С. Сабадаш // Гілея : наук. зб. — Київ, 2011. — Вип. 51. — С. 316–325.

21. Сабадаш Ю. С. Епоха Рісорджіменто в історії та культурі Італії=
l'eta del risorgimento nella storia e nella cultura italiana: колект. моногр.
/ за загал. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. – Маріуполь: МДУ, 2018. –
271с.
22. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К., 1992. –
228с.
23. Ясь О. "Козацько-гетьманська минувшина в рецесії П. Куліша
(1840-ві-початок 1860-х років)." *Україна в Центрально-Східній
Європі* (2008).
24. Iman Saud Dhannoon. HISTORICAL FICTION: A POSTCOLONIAL
VIEW OF SIR WALTER SCOTT'S WAVERLEY.
http://www.ressjournal.com/Makaleler/1116422514_34.pdf
25. Scott, W. (1893). Rob Roy — Complete.
<https://www.gutenberg.org/cache/epub/7025/pg7025-images.html>
26. Руденко Т. П. "Особистість у художній творчості романтизму.
Взаємозв'язок філософії і літератури." *Вісник Національного
технічного університету України Київський політехнічний
інститут. Філософія. Психологія. Педагогіка*3 (2010): 65-69.